

УДК [373.3.091.33:783.8]:271.2-752

Ольга МАЙБА

кандидат педагогічних наук,
старший викладач кафедри теорії і методики музичної освіти та хореографії
Мелітопольського державного педагогічного університету імені Б. Хмельницького,
м. Мелітополь, Україна
e-mail: olhamaiba@ukr.net

ОРГАНІЗАЦІЯ ВОКАЛЬНО-ХОРОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У ДОШКІЛЬНИХ ОСВІТНІХ ЗАКЛАДАХ З УРАХУВАННЯМ ВІКОВИХ ТА ПСИХОЛОГІЧНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

У статті розглядаються організація вокально-хорової діяльності дітей старшого дошкільного віку в умовах дошкільних освітніх закладах з урахуванням їх вікових та психологічних особливостей. Характеризується вокально-хорова діяльність як основний вид колективної музично-виконавської діяльності, який активно впливає на розвиток особистісних якостей дитини. Для успішної організації вокально-хорової діяльності дітей старшого дошкільного віку у дошкільних освітніх закладах визначені основні завдання з урахуванням особистості кожної дитини: її темпераменту, характеру, кола інтересів, рівня інтелектуального розвитку, своєрідності емоційної сфери, наявності та характеру художніх потреб, специфіки способів спілкування, умов побуту дитини, її сім'ї.

Ключові слова: вокально-хорова діяльність, старший дошкільний вік, дошкільний освітній заклад.

В сучасних умовах нового соціально-психологічного та культурного стану суспільства порушуються питання формування творчої спрямованості та розвитку духовності молодого покоління. Метою дошкільної освіти у нашій країні має бути не тільки залучення дитини до світової та вітчизняної спадщини, усвідомлення важливості національного коріння, а і одночасне формування високодуховної, вільної і відповідальної особистості. Реалізація цих завдань зумовлена документом **«Про організацію роботи з музичного виховання дітей у дошкільних навчальних закладах»**, у якому зазначено, що **«метою музичного виховання дітей дошкільного віку є виховання гармонійно розвинутої, естетично й творчо спрямованої особистості дитини під впливом цінностей українського і світового музичного мистецтва, розвиток загальної музикальності, здібностей музичного виконавства і творчості, формування елементарних основ музичної культури, домірної віковій музичної компетенції»**. Враховуючи вищевикладені факти, доцільно говорити про актуальність і важливість на сьогоднішній день розгляду даної теми.

На основі вивчення й узагальнення педагогічної літератури та досвіду роботи, відзначаємо виразну позитивну роль вокально-хорової діяльності у дітей в дошкільних освітніх закладах. Відомі діячі хорового мистецтва і педагоги-практики, такі як Л. Абелян, Ю. Алієв, О. Апраксина, Л. Бартенева, Л. Жарова, Т. Овчиннікова, В. Попов,

В. Сафонова, Г. Струве, Г. Стулова та інші розглядали питання вокально-хорової роботи з дітьми, питання організації хорового процесу. Ю. Алієв розглядає вокально-хоровий спів як найактивнішу, дієву, доступну форму музичного навчання в школі. У процесі хорового виконання у школярів розвиваються не тільки музичні здібності такі як слух, пам'ять, почуття ритму, але й здібності та якості, що мають значення для загального розвитку учнів. До останніх відносять: уяву, творчу активність, прагнення до навчання. Також вокально-хоровий спів сприяє оволодінню учнями культурної мови, вироблення чіткої, виразної вимови. Під час музичного навчання і виховання використовуються такі форми роботи: виконання пісень, знайомство з музичною грамотою, сприйняття музики, імпрровізацію, гру на простих музичних інструментах. Цей процес вивчення пісні ґрунтується на взаємозв'язку сприйняття музики, з її активним висловленням за визначеною системою та послідовністю. Діти відповідно віковим етапам оволодівають визначеним мінімумом умінь, знань і навичок, що визначають рівень їх виконання, та уможливають розуміння змістовності музичного твору [1, 11].

Е. Печерська з цього приводу зазначає: «Вокально-хоровий спів – один із найулюбленіших видів музичної діяльності дітей. Його значення різноманітне: сприяє розвиткові не лише музичних здібностей і голосу дитини, а й мислення, мовлення, розширенню словникового запасу.

Хоровий спів викликаючи у дошкільників яскраві емоції, впливає на естетичні і моральні почуття» [5, 20]. На думку Г. Струве, «вокальна робота з дітьми є специфічною. Ця специфічність обумовлена тим, що дитячий організм порівняно з дорослим знаходиться в розвитку. Правильний спів укріплює здоров'я дітей» [8].

Результати наших спостережень за процесом вокально-хорової діяльності дітей в умовах дошкільних освітніх закладах показують, що рівень вокально-хорового розвитку дітей старшого дошкільного віку низький. Тому потрібно відроджувати вокально-хоровий спів в дошкільних освітніх закладах, як засіб духовного розвитку дитини.

Отже, метою даної статті є характеристика вікових і психологічних особливостей дітей старшого дошкільного віку у процесі організації вокально-хорової діяльності в освітніх дошкільних закладах.

Вокально-хорова діяльність – один із видів колективної виконавської діяльності. Вона сприяє розвитку співочої культури дітей, їх загальному та музичному розвитку, вихованню духовного світу, становленню їх світогляду, формуванню майбутньої особистості. Означена діяльність є формою прояву активності, спрямованою на виконання звуковисотних та слухових завдань, що впливають на розвиток творчої уяви і мислення, музичне сприймання та розвиток музичних здібностей.

При організації вокально-хорової діяльності в умовах дошкільних освітніх закладах рекомендується враховувати вікові особливості дітей дошкільного віку. Дошкільний вік має декілька етапів: молодший, середній і старший дошкільний вік. Відповідно до цієї періодизації в дошкільних освітніх закладах існують певні вікові групи: перша молодша і друга молодша, середня, старша, підготовча до школи. Дослідники зазначають, що у старшому дошкільному віці діти виявляють зацікавленість, допитливість під час пізнання нового. Особливістю зазначеного віку є те, що інтерес до цих процесів носять досить стійкий характер. Діти вказаного віку демонструють здатність засвоювати не тільки окремі значення, але і систему знань. Л. Виготський висловлював думку про те, що до «3 років дитина навчається за «власної» програмі (у тому сенсі, що малюк поки ще не може утримувати і сприймати систему знань і слідувати за мотивом дорослого навчання його), то після 3 років мислення дошкільника вже досить готове до розуміння причинно-наслідкових зв'язків і залежностей, якщо вони представлені в наочно-образній формі» [2]. Н. Подд'яков зазначає, що у старшому дошкільному віці допитливість стимулює дитину до дослідницької діяльності та експериментування[6].

Вчені вважають, що саме у дошкільному віці мислення у дітей носить конкретний характер, якщо їм даються конкретні, уривчасті, розрізнені знання. Але якщо давати знання про найпростіші зв'язки і залежності, дошкільнята не тільки засвоюють їх, але і використовують у своїх міркуваннях. Тому успішна організація педагогічного процесу в дошкільних освітніх закладах дає можливість дошкільнятам опановувати поняттями, набувати здатність до висновків, узагальнень. П. Гальперін зазначав, що «на основі поетапної методики ми отримали в 6 – 7 років (і навіть у 5) ... розумові дії і поняття, які за загальноприйнятими стандартами відповідають рівню мислення в підлітковому віці ...» [3].

Дошкільник старшого віку проявляє інтерес до себе, до своєї статі, до своїх почуттів, переживань. Психологи називають це розвиток самосвідомості. В цьому віці дитина вже досить багато знає про себе, вміє керувати власними почуттями і поведінкою.

Відомо, що розвинена творча уява дає дитині можливість формувати свій емоційний світ, здатність мислити образами. Діти старшого дошкільного віку люблять фантазувати, вигадувати, щось уявляти. Вона малює, придумує свої пісні, що сприяє розвитку творчої особистості. М. Подд'яков зазначає, що «Творча дитина, творча особистість, – це результат всього способу життя дошкільника, результат його спілкування та спільної діяльності з дорослим, результат його власної активності» [6]. У дошкільному віці у дитини розвивається уява. Матеріалом для уяви служать знання про навколишній світ, але ці знання засвоюються тільки шляхом запам'ятовування або образно, зримо, усвідомлено. До того ж, старший дошкільний вік характеризується розвитком в дитині таких основних процесів як сприйняття, увага, пам'ять, уява, мислення і мова. Дитина хоче розібратися і зрозуміти явища, події, активно пізнає навколишній світ. Ці процеси під час вокально-хорової діяльності в дошкільних освітніх закладах сприяють набуттю дітьми нових знань і початкових вокально-хорових умінь.

У контексті вокально-хорової діяльності в дошкільних освітніх закладах особливо важливим є те, що означені властивості звуку є акустичними засобами виразності не лише музики, але й мовлення, що допомагає дітям орієнтуватися в інтонаційному змісті й характері мовленнєвих висловлювань. Фонематичний слух розвивається у процесі мовного спілкування, а звуковисотний слух – на музичних заняттях (за допомогою ігор-вправ, побудованих за принципом моделювання звуковисотних відношень). Адже в старшому дошкільному віці діти розширюють власний запас слів і,

замислюються над їх значенням, намагаються пояснити значення нових для них слів.

При вокально-хоровому співі у старшому дошкільному віці збагачується образне мислення, фантазія, розвиваються пізнавальні процеси, які спонукають до активної творчості. Суттю ж будь-якої творчості є пошук. Тому творчий процес – це пошукова активність, мотор творчості. Саме пошукова активність надзвичайно корисна для людини, тому повинна заохочуватися з раннього дитинства. Вона необхідна для формування особистості дитини, підвищення її стресостійкості, адаптивного розвитку нервової системи.

Для успішної організації вокально-хорової діяльності дітей старшого дошкільного віку у дошкільних освітніх закладах ми окреслили основні завдання, а саме:

- навчити дітей чуйно ставитися до світу звуків, вслухатися в нього, сприймати всіма органами почуттів.
- допомогти дошкільнятам сприймати вокально-хорову музику, мову, музику рухів і почуттів;
- залучати дітей до творчої імпровізації звуками, до створення особистого музикального мислення та його оцінці;
- сприяти розширенню інтелектуальних можливостей дітей засобами вокально-хорової діяльності.

У нашому дослідженні раціональним є звернення до гуманітаризації вокально-хорової діяльності дітей старшого шкільного віку. Адже, як зазначає Н.Сегеда: «При гуманітарному підході критерієм усіх речей виступає духовний вимір діяльності особистості, виявом якого є людяність як властивість духовно вільної людини, гуманітарна сутність якої полягає у взаємодії Людини із всесвітом» [7, 371]. Відтак, ефективність організації вокально-хорової діяльності в цьому напрямку може бути забезпечена тільки всебічним вивченням особистості кожної дитини: її темпераменту, характеру, кола інтересів, рівня інтелектуального розвитку, своєрідності емоційної сфери, наявності та характеру художніх потреб, специфіки способів спілкування, умов побуту дитини, її сім'ї та ін.

У контексті національної мистецької освіти, на думку Г. Падалки, актуальним є «особистісно-соціальний підхід, суть якого полягає у забезпеченні інтересів розвитку окремої особистості як члена громадянського суспільства України» [4] формування і розвиток відповідальності й прогнозування, розуміння та проектування ситуаційних колізій, генерування творчого мислення, самостійної стратегії діяльності, орієнтованої на розвиток творчого потенціалу дитини.

В аспекті гуманітарного та особистісно-орієнтованого підходу з позицій нашого дослід-

ження актуальним постає питання про організацію вокально-хорової діяльності дітей старшого дошкільного віку в умовах дошкільних освітніх закладах. Упровадження зазначених підходів в процес організації вокально-хорової діяльності в дошкільних освітніх закладах забезпечує і відображає становлення особистісної змістової кожної дитини, яка формується на основі взаємодії глибокого пізнання навколишнього світу та самого себе. У результаті оцінювального процесу відбувається індивідуальний розвиток психологічних властивостей дитини, які забезпечують певний якісний рівень вокально-хорової діяльності, що сприяє реалізації функцій самоконтролю особистості. Отже, гуманітарний і особистісно-орієнтований підходи у спілкуванні вихователя з дітьми старшого дошкільного віку за допомогою музичного мистецтва, дбання про кожну дитину, її духовний світ, переживання і прагнення дає можливість ефективності організації вокально-хорової діяльності в умовах дошкільних освітніх закладах.

Вокально-хорової діяльності як колективної музично-виконавської діяльності в дошкільних освітніх закладах, що активно впливає на розвиток особистісних якостей дітей дошкільного віку властиві такі позитивні особливості:

- участь у спільній справі формує у дошкільника вміння спілкуватися, об'єктивно оцінювати свої дії, допомагає усвідомити наявні недоліки, як музичні, так і поведінкові;
- під час занять, у дитини формуються позитивні особистісні якості, необхідні для роботи в колективі, вона вчиться застосовувати свої сили, музикальні здібності та вміння з користю для себе і для хору;
- вокально-хорова діяльність, активна і соціально-цінна, являє істотний чинник, що забезпечує становлення у свідомості дитини єдності слова і діла, корисного наміру і особистісних засобів його здійснення;
- у процесі колективної вокально-хорової діяльності розвиваються самостійність, ініціатива та інші вольові якості, необхідні дитині старшого дошкільного віку, музична діяльність перемикає її увагу на корисну справу, важливу і для нього і для інших учасників колективу.

Таким чином, цілеспрямованість організації вокально-хорової діяльності в освітніх дошкільних закладах і виконання певних завдань під час різних форм навчання й виховання сприяють вихованню в дітей загальної музикальності (емоційний відгук на музику, відчуття музичного ритму, слуху, музичне мислення, музичну уяву, пам'ять), опанування ними мови музичного мистецтва, розвитку невербальної культури поведінки дитини.

Перспективи подальших досліджень пов'язані з розробкою музично-виховних заходів в дошкільних освітніх закладах.

Список використаних джерел

1. Алиев Ю. Б. Пение на уроках музыки: Метод. Пособие для учителей нач. школы. – М.: Просвещение, 1978 – 175 с.
2. Выготский Л. С. Психология искусства / Лев Семенович Выготский [сост. М. Г. Ярошевский]. – Ростов-на-Дону : Феникс, 1998. – 479 с.
3. Гальперин П. Я. Экспериментальное формирование внимания / П. Я. Гальперин, С. Л. Кабыльническая. – Москва : МГУ, 1974. – С. 76-94.
4. Падалка Г. М. Пріоритетні напрямки розвитку сучасної мистецької освіти / Г. М. Падалка // Теорія і методика мистецької освіти : зб. наук. пр. /редкол. О.П. Щолокова та ін.; Нац. пед. ун-т імені М.Драгоманова. – Київ, 2004. – Вип. 1 (6). – С. 15-20.
5. Печерська Е. П. Уроки музики в початкових класах: Навч. посібник: Київ: Либідь, 2001. – 272 с.
6. Поддьяков Н. Н. Особенности психического развития детей дошкольного возраста / Н. Н. Поддьяков. – Москва : Российское психологическое общ-во, 1996. – 32 с.
7. Сегеда Н.А. Методологічні орієнтири вивчення проблеми гармонізації культурно-освітнього простору майбутнього музиканта-педагога/ Н.А.Сегеда // Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології, 2013, № 7 (33) – С. 366-376.
8. Струве Г. А. Музыка для всех / Г. А. Струве; [ред. Е.Луцкой]. – М.: Мол. гвардия, 1978. – 206 с.

References

1. Aliev, Yu. B. (1978). *Singing in music lessons: Method. A Handbook for Primary School Teachers*. Moscow: Education. [in Russian].
2. Vygotsky, L.S. (1998). *The psychology of art*. Rostov-on-Don: Phoenix. [in Russian].
3. Galperin, P. Ya. (1974). *Experimental formation of attention*. Moscow: Moscow State University. [in Russian].
4. Padalka, G.M. (2004). *Priorytechni napostmki rozvitku sushasnoi mistetskoj*. Kiev: National Pedagogical University named M. Drahomanov. [in Ukraine].
5. Pecherska, E.P. (2001). *Lessons of music in elementary school: Teach. Manual*. Kyiv: Lybid. [in Ukraine].
6. Poddyakov, N.N. (1996). *Peculiarities of the mental development of preschool children*. Moscow: Russian Psychological Society. [in Russian].
7. Szegega, N.A. (2013). *Methodological benchmarks for the study of the problem of harmonizing the cultural and educational space of the future musician-teacher*. Pedagogical sciences: theory, history, innovative technologies. [in Ukraine].
8. Struve, G.A. (1978). *Music for All*. Moscow: Young guard. [in Russian].

Майба О. Організація вокально-хорової діяльності в дошкільних освітніх закладах з урахуванням вікових та психологічних особливостей дітей старшого дошкільного віку

В статті розглядаються організація вокально-хорової діяльності дітей старшого дошкільного віку в умовах дошкільних освітніх закладів з урахуванням їх вікових та психологічних особливостей. Характеризується вокально-хорова діяльність як основний вид колективної музично-виконавської діяльності, активно впливає на розвиток особистісних якостей дитини. Для успішної організації вокально-хорової діяльності дітей старшого дошкільного віку в дошкільних освітніх закладах визначені основні завдання з урахуванням особливостей кожної дитини: його темперамента, характеру, кола інтересів, рівня інтелектуального розвитку, своєрідності емоційної сфери, наявності та характеру художніх потребностей, специфіки способів спілкування, умов життя дитини, його родини.

Ключевые слова: вокально-хорова діяльність, старший дошкільний вік, дошкільне освітнє заклад.

Maiba O. Organization of vocal-choral activity in preschool educational centers with the care of age and psychological features of children of the age of primary age

The article deals with the organization of vocal and choral activity of children of the senior preschool age in conditions of preschool educational institutions taking into account their age and psychological peculiarities. Characterized by vocal-choral activity as the main type of collective musical-performing activity, which actively influences the development of personal qualities of the child. For successful organization of vocal-choral activity of children of the senior preschool age in preschool educational institutions the main tasks are determined taking into account the personality of each child: its temperament, character, the range of interests, the level of intellectual development, originality of the emotional sphere, the presence and nature of artistic needs, the specific methods of communication, conditions of life of the child, her family.

Thus, the purposefulness of the organization of vocal-choral activity in educational preschool establishments and the fulfillment of certain tasks during various forms of education and promotion contribute to the education of children in general musicality (emotional response to music, a sense of musical rhythm, hearing, musical thinking, musical imagination, memory), mastering them the language of musical art, the development of a non-verbal culture of the child's behavior.

Key words: vocal and choral activity, senior preschool age, preschool educational institution.

Стаття надійшла до редколегії 09.05.2018